

*Українська вишиванка –
історія і традиції*

Історія національного вбрання українців сягає глибини віків. Вишита сорочка - це не просто красивий одяг, а відображення історії і культури українського народу. В давнину вірили, що вишиванка оберігає людину, дарує їй добру долю та здоров'я.

Наш народ ставився до вишиванки як до святині. Вони передавалися з покоління в покоління, з роду в рід, зберігалися як реліквії. Символічний образ сорочки-вишиванки часто зустрічається у народних піснях.

Хоча історикам складно назвати приблизний час започаткування оздоблення одягу вишиванням, свідчення літописців і розкопки археологів підтверджують, що й у сиву давнину вишиванка високо шанувалась серед наших пращурів.

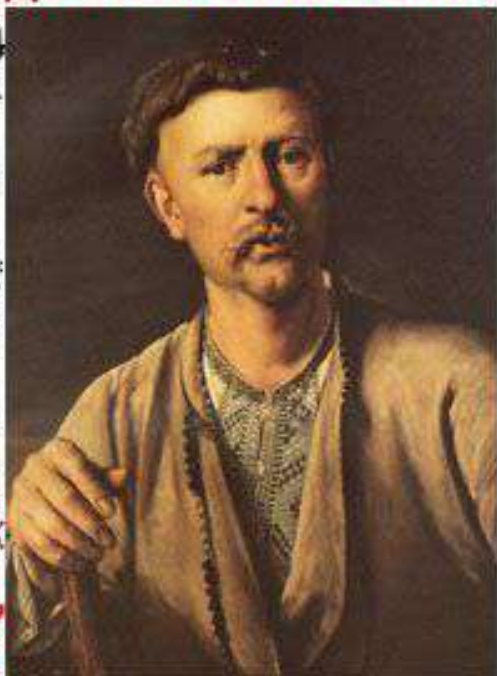
Поблизу села Мізин, що на Чернігівщині, було знайдено залишки лляних сорочок, прикрашених унікальними вишитими візерунками, які вважаються найдавнішими зразками цього мистецтва. У Миколаївській області, у кургані Соколова Могила археологам вдалось знайти одяг знатної та заможної сарматки, ймовірно сорочку, оздоблений стародавнім вишиттям.

Вишитий одяг носили ще скіфи, що доводять візерунки, зображені на фігурках чоловіків - срібних бляхах, датованих VI століттям, які знайшли на Черкащині. Деякі елементи українських орнаментів, які використовуються у вишивці, збігаються з малюнками, що прикрашали посуд трипільської культури. Вишиті сорочки існували за часів Київської Русі, що підтверджено літописами, а також зображеннями на фресках Софійського собору у Києві.

У XVII ст. вишивка збагатилася рослинним орнаментом. З XVII - XVIII ст. до сьогодні збереглася достатня кількість оригінальних пам'яток народної вишивки.

Серед вишиванок, знайдених у Києво-Печерській лаврі, вирізняються ті, які вишивала черниця Марія-Магдалина Мазепина – мати славетного гетьмана. Вишиванки козаків шилися шовком з додаванням золотої та срібної нитки. Такі ж сорочки у козацьку добу носили міщани і купці.

Вишиванку берегли більше, ніж гроші, адже вона була оберегом і захистом. Це культовий і в деякому роді магічний предмет одягу. Наші пращури вважали, що прилегла до тіла сорочка - це провідник магічної сили, яка оберігає свого власника від усього поганого. У зв'язку з цим було багато прикмет і забобонів. У деяких регіонах країни процес вишивання мав вигляд особливої церемонії, жінки молились і вірили, що ці молитви зроблять вишиванку сильнішою та зарядженою тільки позитивними емоціями. Сорочки вишивалися для різних випадків, були і повсякденні, і святкові, і пожнивні.

Для немовляти першу сорочку вишивали на тканині, яка оброблялася свічками, освяченими при хрещенні малюка. Вважалося, що так дитину захищають від бід, негараздів і нечисті. У деяких регіонах на цих сорочках вишивали в непомітному місці червоний хрест.

На початок посівного сезону в українців були спеціально вишиті для цього сорочки. Одягнуті в такі сорочки селяни влаштовували ціле дійство, просили у землі врожаю, співали, водили хороводи. Цей звичай сягає корінням до давньослов'янських традицій.

Особливе місце займала весільна вишиванка. Вона одягалася лише один раз за все життя, а потім ховалася в скриню і повинна була зберігатися, захищаючи сім'ю від негараздів. Ще був й такий звичай: наречена мала подарувати нареченому і його батькам по вишитій сорочці. Сорочку для майбутньої свекрухи обов'язково перед тим, як сісти вишивати, потрібно було вимочити в дуже солоній воді, щоб уникнути негараздів і сліз у майбутній сім'ї.

Величезне значення надавалося й орнаменту на вишитих сорочках. Не можна було переймати малюнок, наприклад, у подружки або родича, це означало що людина як би «забирає» або «повторює» чужу долю. Знавці вишиванки переконують, що символізм елементів вишиванки має сильний вплив на життя того, хто її носить.

Вишиванням споконвіку займались жінки, які з покоління в покоління передавали найтиповіші, найяскравіші зразки орнаменту, кольору, вишивальну техніку.

Існують три групи орнаментів, які застосовувалися у оздобленні вишиванок:

- Геометричні: ромби, трикутники, кружечки, зигзаги, хрести та лінії. Іноді - це зображення сонця, розетки, зірочки, як би перехід від геометричного малюнка до рослинного;

- Рослинні - в основі лежить культ поклоніння природі.

Крім поширеного символу «дерево життя», який зображається стилізовано у формі листя або гілок, у вишивках з рослинним орнаментом популярні стилізовані зображення

Берегині. Пізніше до цієї групи приєдналися орнаменти більш складні, такі як виноград - символ добробуту, щасливого одруження, барвінок - символ кохання, калина, хміль, дубове листя та інші;

- Зооморфні або тваринні. У старовинній вишивці зображувались тотемічні й солярні тварини: зайці, коні, жаби, риби, а також звірі, що позначають три яруси «дерева життя», птахи та комахи. Зображення тварин приносять вірність, достаток і довголіття

На грані XIX-XX ст. відбулася кардинальна зміна художньо-образного вирішення народної вишивки. Пояснюється це поширенням техніки вишивки хрестиком, розповсюдженою спочатку у містах та панських маєтках. Поступово така вишивка поширилася по всій Україні і стала найпопулярнішим швом, яким прикрашають найрізноманітніші вироби. Елементи орнаменту, що виконуються хрестиком, найчастіше мають рослинний чи геометричний характер.

Українську вишиванку часто називають кодом нації. Залежно від історичного регіону України деталі та тематика орнаменту вишиванок відрізняються, різняться між собою за технікою виконання та гамою барв.

Символічними є не тільки відтінки та форми вишивки, а й полотно та його колір. Традиційно вважали, що білосніжний колір означає цноту та чистоту, червоний символізує життєву силу, зелений – природу та спокій, а чорний – смуток і тугу. Найчастіше одягали білі вишиванки, вони додавали життєрадісності, а чорна вишиванка слугувала для часу посту та жалоби.

Провідну роль у започаткуванні одягання вишиванки під піджак часто надають Іванові Франкові, який «відрізнявся од загалу своїм костюмом - вишиваною сорочкою серед комерців і краваток».

Піднесення популярності народних сорочок, а саме українських вишиванок, припало на другу половину 1950-х - початок 1960-х років. Зазвичай це пов'язують з перебуванням на чолі Радянського Союзу Микити Хрущова, який полюбляв саме українські вишивані сорочки, і часто з'являвся на публіці у них одягнений, його наслідували й інші посадовці.

За часів Незалежності українська вишиванка рішуче повернула свою загальнонародність. Як чоловічі, так і жіночі варіанти на тему традиційних вишиванок нині поширені на мітингах, урочистих та молодіжних заходах, посіли своє місце у весільній моді. Сьогодні можна обирати вишиванки різних

кольорів: рожеві, бордові, зелені, сірі тощо. День вишиванки в Україні святкується щороку в третій четвер травня.

Підготовлено науково-методичним відділом НТБ КНУТД